

“ΜΕΓΑΛΩΝΟΝΤΑΣ ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΓΚΕΛΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ”

Βασιλική Καρβέλη¹, Κική Πετρουλάκη²

Σύγχρονα ερευνητικά ευρήματα δείχνουν ότι η φυλάκιση του γονέα προσθέτει μια τραυματική ρήξη των ρόλων, σχέσεων και δεσμών στη ζωή των παιδιών, ιδιαίτερα όταν ο γονιός που φυλακίζεται είναι η μητέρα. Επιπλέον, σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα φαίνεται ότι η πλειονότητα των φυλακισμένων γυναικών είναι μητέρες (Dünkel, Kestermann & Zolondek, 2005), στη συντριπτική πλειοψηφία τους αποτελούν το μοναδικό πρόσωπο φροντίδας των παιδιών τους, ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου, έχουν βιώσει ήδη πριν τον εγκλεισμό τους πολλαπλές μορφές κοινωνικού αποκλεισμού (π.χ. μετανάστριες, χαμηλού μορφωτικού, κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου, χρήστριες ουσιών), ενώ έχουν αυξημένη πιθανότητα, συγκριτικά με το γενικό πληθυσμό των γυναικών, να έχουν βιώσει εμπειρίες σωματικής, σεξουαλικής και ψυχολογικής κακοποίησης κατά την παιδική τους ηλικία και/ή την ενήλικη ζωή τους. Αυτοί οι προϋπάρχοντες επιβαρυντικοί παράγοντες, μεταξύ άλλων, σε συνδυασμό με τον εγκλεισμό αναμένεται να έχουν ήδη επηρεάσει αρνητικά: i) την ποιότητα της μητρικής φροντίδας (π.χ. γονεϊκές δεξιότητες), ii) το δεσμό των φυλακισμένων μητέρων με τα παιδιά τους, iii) την ποιότητα των δεσμών των παιδιών με σημαντικούς άλλους, και iv) την ψυχική υγεία των παιδιών. Ειδικότερα τα παιδιά κρατούμενων γονιών φαίνεται να διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να βρεθούν άστεγα ή να ζουν σε ιδρύματα (UNODC, 2008), να φυλακιστούν τα ίδια στο μέλλον (Murray, 2005), αλλά και να εκτεθούν σε κακοποίηση-παραμέληση και συντροφική βία (Phillips & Erkanli, 2008).

Στο πλαίσιο αυτό, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε στην Ελλάδα και παράλληλα στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία το ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Daphne III με τίτλο «**Μεγαλώνοντας ένα Παιδί μέσα από τα Κάγκελα της Φυλάκης**» (Αρ. Συμβολαίου JLS/2008/DAP3/AG/1260), έχοντας ως στόχους να συμβάλλει:

- i) στην υποστήριξη και ενδυνάμωση των φυλακισμένων μητέρων και υποψήφιων μητέρων ως προς τη διαχείριση των προσωπικών τους εμπειριών βίας [είτε Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων είτε εμπειριών Κακοποίησης-Παραμέλησης κατά την παιδική τους ηλικία] καθώς και στην ενίσχυση του γονεϊκού τους ρόλου μέ-

1. Ψυχολόγος (Μ.Σc.) Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας & Κοινωνικής Πρόνοιας, Κέντρο για τη Μελέτη και Πρόληψη της Κακοποίησης Παραμέλησης των Παιδιών, Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.

2. Ψυχολόγος (Ph.D.) στην ίδια ως άνω Υπηρεσία.

- σα από Ομάδες Στήριξης για Κρατούμενες Μητέρες στο χώρο των γυναικείων φυλακών,
- ii) στην πρόληψη και καταπολέμηση της Κακοποίησης και Παραμέλησης των παιδιών φυλακισμένων γονιών,
 - iii) στην παροχή υποστήριξης στα παιδιά των κρατούμενων, έτσι ώστε να διακοπεί ο κύκλος της βίας και να ενισχυθεί η ψυχική ανθεκτικότητα (resilience) των παιδιών μέσα από Ομάδες Στήριξης Παιδιών κρατούμενων.

Επίσης, στο πλαίσιο του Προγράμματος πραγματοποιήθηκε έρευνα και συλλογή δεδομένων και από τις τρεις συμμετέχουσες χώρες (Ελλάδα, Ρουμανία, Βουλγαρία) με στόχο τη χαρτογράφηση του πληθυσμού των κρατούμενων μητέρων σε σχέση με τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, τις ανάγκες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενες μητέρες, τα παιδιά τους και οι οικογένειές τους, την έκταση της Κακοποίησης-Παραμέλησης των παιδιών και την ποιότητα του συναισθηματικού δεσμού τόσο των κρατούμενων μητέρων όσο και των παιδιών τους, τις εμπειρίες Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων των κρατούμενων μητέρων, καθώς και την ψυχική υγεία των παιδιών των φυλακισμένων γονέων.

Η σειρά τευχών *Μεγαλώνοντας ένα Παιδί μέσα από τα Κάγκελα της Φυλακής* απευθύνεται σε επαγγελματίες που ενδιαφέρονται να διεξάγουν Ομάδες Στήριξης με Φυλακισμένες Μητέρες και/ή με Παιδιά Φυλακισμένων Μητέρων ή Φυλακισμένων Γονιών. Σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο (επισκόπηση διεθνούς βιβλιογραφίας & βήμα-προς-βήμα) ώστε να μπορεί να αποτελέσει ένα εργαλείο αυτο-εκπαίδευσης που να μπορεί να αξιοποιηθεί αποκλειστικά από εξειδικευμένους επαγγελματίες (π.χ. ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς) στο συντονισμό ομάδων ενηλίκων ή/και παιδιών και εφήβων. Αποτελείται από τα ακόλουθα τρία τεύχη, καθώς και από δυο φυλλάδια ενημερωτικού τύπου:

Τεύχος I: *Μεγαλώνοντας ένα Παιδί μέσα από τα Κάγκελα της Φυλακής: Εγχειρίδιο για Επαγγελματίες*

Τεύχος II: *Βήμα-προς-Βήμα Οδηγός για την Υλοποίηση Ομάδων Στήριξης Μητέρων στη Φυλακή. «Ομάδες Συζήτησης για Μητέρες»*

Τεύχος III: *Βήμα-προς-Βήμα Οδηγός για την Υλοποίηση Ομάδων Στήριξης Παιδιών. Θεατρικό Εργαστήριο: «Ωραία Όρια».*

Ένα φυλλάδιο (πληροφοριακού τύπου) που απευθύνεται σε κρατούμενες μητέρες, με τίτλο: *«Το να μεγαλώνεις ένα παιδί μέσα από τα κάγκελα της φυλακής δεν είναι εύκολο αλλά δεν είναι και αδύνατον!»*

Ένα φυλλάδιο (πληροφοριακού τύπου) που απευθύνεται σε παιδιά κρατούμενων μητέρων με τίτλο: *«Η μητέρα μου είναι στη φυλακή. Τι θα ήθελα να ξέρω. Απαντήσεις σε ερωτήματα που μπορεί να έχει κάθε παιδί κρατούμενης μητέρας»*

Συγκεκριμένα, το τεύχος με τίτλο **«Μεγαλώνοντας ένα Παιδί μέσα από τα Κάγκελα της Φυλακής: Εγχειρίδιο για Επαγγελματίες»** παρουσιάζει το γενικό θεωρητικό πλαίσιο, καθώς και σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα από τη διεθνή, δυστυ-

χώς αρκετά περιορισμένη, βιβλιογραφία σχετικά με τη φυλάκιση της μητέρας και την επίδραση της εμπειρίας του εγκλεισμού του γονιού και ιδιαίτερα της μητέρας στα παιδιά. Απευθύνεται σε όλους τους/-ες επαγγελματίες που εργάζονται με τον πληθυσμό των κρατούμενων μητέρων και/ή των παιδιών κρατούμενων γονιών.

Το δεύτερο τεύχος, με τίτλο **«Βήμα-προς-Βήμα Οδηγός για την Υλοποίηση Ομάδων Στήριξης Μητέρων στη Φυλακή»** απευθύνεται αποκλειστικά σε επαγγελματίες με εμπειρία στο συντονισμό ομάδων ενηλίκων με στόχο να μπορέσουν να αναλάβουν την οργάνωση και την εφαρμογή Ομάδων Στήριξης κρατούμενων Μητέρων μέσα στη φυλακή. Συνίσταται στην περιγραφή της οργάνωσης και εφαρμογής 12 θεματικών συναντήσεων με θέματα όπως η ανάπτυξη των παιδιών, οι γονεϊκές δεξιότητες των μητέρων μέσα από την φυλακή, η κακοποίηση παιδιού και οι τρόποι πειθαρχίας στα παιδιά ανάλογα με την αναπτυξιακή τους φάση, η βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων.

Το τρίτο τεύχος, με τίτλο **«Βήμα-προς-Βήμα Οδηγός για την Υλοποίηση Ομάδων Στήριξης Παιδιών»** απευθύνεται αποκλειστικά σε επαγγελματίες με εμπειρία στο συντονισμό ομάδων που σκοπεύουν να εργαστούν με παιδιά των οποίων η μητέρα και/ή ο πατέρας κρατείται. Στο συγκεκριμένο οδηγό περιγράφονται βήμα-προς-βήμα οδηγίες και δραστηριότητες θεατρικού παιχνιδιού με θέμα την επίλυση συγκρούσεων, που απευθύνονται σε μεγαλύτερα παιδιά (εφήβους), με στόχο να μπορέσουν στη συνέχεια να γίνουν οι ίδιοι/-ες συντονιστές/-ριες τέτοιου είδους ομάδων αλλά με μικρότερα παιδιά. Αν και αρχικά η εφαρμογή του θεατρικού εργαστηρίου σχεδιάστηκε για παιδιά φυλακισμένων γονιών, μπορεί να αποτελέσει και ανεξάρτητα ένα χρήσιμο οδηγό για έμπειρους επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά και εφήβους που μπορεί να ανήκουν σε κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, αλλά και στο γενικό πληθυσμό παιδιών και εφήβων.

Το φυλλάδιο με τίτλο **«Το να μεγαλώνεις ένα παιδί μέσα από τα κάγκελα της φυλακής δεν είναι εύκολο αλλά δεν είναι και αδύνατον!»** γράφτηκε για κάθε κρατούμενη μητέρα που έχει ανήλικα παιδιά από τις ιδέες, τις εμπειρίες και τις προτάσεις που μοιράστηκαν φυλακισμένες μητέρες που συμμετείχαν συνολικά σε 21 «Ομάδες Συζήτησης για Μητέρες» και οι οποίες υλοποιήθηκαν σε πέντε γυναικείες φυλακές στην Ελλάδα (Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελεώνα Θήβας και Κορυδαλλού), τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Στόχο έχει να βοηθήσει κάθε κρατούμενη μητέρα να απαντήσει στις ερωτήσεις του παιδιού της σχετικά με τη φυλακή, στις προσωπικές ανησυχίες που μπορεί να έχει η ίδια σχετικά με το μητρικό της ρόλο κατά τη διάρκεια της κράτησής της, καθώς και να παρέχει πρακτικές πληροφορίες που αφορούν στις υπηρεσίες και τα δικαιώματα των κρατούμενων μητέρων στη φυλακή, αλλά και χρήσιμα τηλέφωνα και διευθύνσεις μετά την αποφυλάκισή τους.

Το φυλλάδιο με τίτλο **«Η μητέρα μου είναι στη φυλακή. Τι θα ήθελα να ξέρω. Απαντήσεις σε ερωτήματα που μπορεί να έχει κάθε παιδί κρατούμενης μητέρας»** αποτελεί ένα ενημερωτικό έντυπο που απευθύνεται σε κάθε παιδί (σχολικής

και εφηβικής ηλικίας) που η μητέρα του βρίσκεται στη φυλακή, με στόχο: να ενημερώσει για τα δικαιώματά τους, να βοηθήσει στην κατανόηση βασικών εννοιών σχετικά με το νόμο και το ποινικό σύστημα, όπως οι διαδικασίες της σύλληψης και της κράτησης, η δίκη, η καταδίκη, η φυλάκιση, το κατάστημα κράτησης (η φυλακή), να ενθαρρύνει την έκφραση, αναγνώριση και λεκτικοποίηση των συναισθημάτων τους για τη μητέρα τους και την κράτησή της, αλλά και να παρέχει πληροφόρηση για θέματα που αφορούν την καθημερινή ζωή σε ένα κατάστημα κράτησης γυναικών. Επιπλέον περιέχει πρακτικές πληροφορίες επικοινωνίας (π.χ. επισκεπτήριο, αλληλογραφία) με τις δυο γυναικείς φυλακές Ελεώνα Θηβών και Κορυδαλλού.

Η σειρά τευχών *Μεγαλώνοντας ένα Παιδί μέσα από τα Κάγκελα της Φυλακής* είναι διαθέσιμη στην Ελληνική, Βουλγαρική, Ρουμανική και Ουγγρική γλώσσα και διατίθεται δωρεάν σε έντυπη μορφή και ηλεκτρονική (CD) από τη Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας με τη Γραμματεία (Ώρες επικοινωνίας: 10.00-17.00) ή κατόπιν ηλεκτρονικής επικοινωνίας στο ich_dos@otenet.gr. Όλες οι παραπάνω δημοσιεύσεις διατίθενται και ηλεκτρονικά στην επίσημη ιστοσελίδα του Προγράμματος <http://mothers-in-prison.eu/>, όπου παρέχονται περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις υλοποιημένες δράσεις του.

Βιβλιογραφία

- Dünkel, F., Kestermann, C., & Zolondek, J. (2005). *Internationale Studie zum Frauenstrafvollzug, Bestandsaufnahme, Bedarfsanalyse und 'best practice'*. Department of Criminology, University of Greifswald.
- Murray, J. (2005). The effects of imprisonment on families and children of prisoners. In A. Liebling, & S. Maruna (Eds.) *The Effects of Imprisonment*. Devon: Willan Publishing.
- Phillips, S.D., & Erkanli, A. (2008). Differences in patterns of maternal arrest and the parent, family, and child problems encountered in working with families. *Children and Youth Services Review*, 30, 157–172.
- UNODC-United Nations Office on Drugs and Crime (2008). *Handbook for prison managers and policy makers on women and imprisonment*. New York: United Nations. Retrieved April, 2010 from: <http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/women-and-imprisonment.pdf>